

טו-א

אין בית דין פוסקין יינות לאשה.

אשה שמת בעלה, ובית דין פוסקין לה מזונות מנכסי היתומים, אין בית הדין פוסק לה יין, היות שהיין מרגילה לתאות תשמיש.⁽¹⁾

ואם תאמר: והרי כתיב "אלכה אחרי מאהבי, נותני לחמי ומימי, צמרי ופשתי, שמני ושקויי".

וקא סלקא דעתין ש"שקויי" הוא דבר שמשקין אותו, ובהכרח שהוא יין, שהרי כבר הזכיר הכתוב מים ["מימי"], ומוכח מהפסוק הזה שדרכה של אשה לשתות יין!?

יש לומר, ש"שקויי" היינו דברים שהאשה משתוקקת עליהן, ומאי ניהו תכשיטין, ולא יין.

דרש רבי יהודה איש כפר גבוריא, ואמרי לה: איש כפר גבור (2) חיל ייש אומרים שהיה מהכפר גבור חיל]:

מנין שאין פוסקין יינות לאשה?

שנאמר אצל חנה, כשעלתה עם אלקנה

תרתי סעודות לארחי ופרחי, שהאשה צריכה גם להאכיל אורחים ונזקקים הבאים אליה.

שנינו במשנה: אמר רבי יוסי: לא פסק שעורין אלא רבי ישמעאל, שהיה סמוך לאדום:

ותמהה הגמרא: אלא באדום הוא דאכלין שעורין, בכולי עלמא לא אכלי, וכי באדום בלבד היו אוכלין שעורים, ובכל העולם אין מקומות שאוכלים שעורים!?

ומבאר הגמרא: הכי קאמר התנא של משנתנו:

לא פסק שעורין כפלים בחיטין [וכמו ששנינו: לא יפחות לה משני קבין חיטין או מארבעה קבין שעורין] — אלא רבי ישמעאל, שהיה סמוך לאדום, מפני ששעורין אדומיות רעות הן.

שנינו במשנה: ונותן לה חצי קב קיטנית:

ואילו "נותן לה יין" לא קתני.

ואם כן מסייע ליה משנתנו לרבי אלעזר!

דאמר רבי אלעזר:

וכן כתב הריטב"א בשם התוספות, שרבי אלעזר מיירי אפילו ברגילה לשתות בפני בעלה, ומשום שהוקשה לו: מה חידש רבי אלעזר, והרי מן המשנה מוכרח שאין פוסקין יינות לאשה, שהרי לא הוזכר יין במשנה!?

והוכיחו כן גם מהמשך הסוגיא, וכפי שיתבאר בהערות. ומרש"י שסתם בכל הסוגיא, משמע שהוא אינו הולך בשיטתם.

2. נכתב על פי מסורת הש"ס.

ממושך, ו"פרחי" הם אורחים המתעכבים לזמן קט והולכים לדרכם, רש"י לעיל סא א.

1. כתבו התוספות בד"ה רגילה, שרבי אלעזר הסובר "אין בית דין פוסקין יינות לאשה", היינו אפילו כשרגילה היתה בפני בעלה לשתות יין. שאם לא כן, פשיטא שאין פוסקין לה יין, כי אין לנו ליתן לה דבר שבעלה לא נתן לה כשהיתה עמו.

בעלה למשכן שילה:

"ותקם חנה אחרי אֶכְלָה" (3) בשילה, ואחרי שְׁתָּה".

הרי שאמר הכתוב "שְׁתָּה" בלשון זכר, דהיינו שבעלה אלקנה בלבד שתה, ולא "שתת" חנה. (4)

ותמהה הגמרא על הדיוק הזה מלשון הכתוב:

אלא מועתה, הא דכתיב באותו הפסוק "אכלה", (5) כמו כן יש לנו לדייק "אכלה" ולא "אכל", האם הכי נמי תאמר שרק חנה אכלה, ואילו אלקנה לא אכל! (6) ומשנינן: אֲנִי, שאנו דורשים ממלת "שתה",

היינו משום דשני קרא בדבוריה [שינה הכתוב לשונן] קאמרין. שהרי:

מכדי, בגוה קא עסיק ואתי [הרי הפסוק עוסק בחנה], וכמו שנאמר "ותקם חנה". (7) ואם כן, מאי טעמא שני, למה שינה הכתוב לכתוב "שתה" בלשון זכר —

ובהכרח, שמע מינה "שתה" אלקנה, ולא "שתת" חנה.

אבל בכך אין תימה, שהכתוב, העוסק בחנה יאמר "אכלה", שיש לדורשו בלשון נקיבה, ולא יזכיר את בעלה שאכל עמה.

מיתיבי מהא דתניא: אם היתה רגילה בשתיית יין, נותנין לה יין. הרי שפוסקין יינות לאשה! (8)

שהוא מתיחס אליה, כדי שנבין ש"שתה" מתיחס רק לאלקנה.

5. לפירוש רש"י בשמואל, ש"אכלה" הוא כמו "אכול", צריך לפרש שהדרשה היא ממסורת הכתוב.

6. ביארו התוספות את קושיית הגמרא "וכי תדרוש כמו כן, שאין פוסקין מזונות לאיש".

7. בתוספות הוסיפו "וכתיב נמי אכלה".

8. פירשו התוספות [וכן בריטב"א משמם]: והרי רבי אלעזר עצמו ב"רגילה" דיבר, וכמו שנתבאר לעיל בהערות, ואם כן תיקשי מן הברייתא שמבואר בה שאם היא רגילה נותנין לה יין. תוספות. ובריטב"א כתב משמם. ומכאן הוכיחו נמי שרבי אלעזר דיבר ב"רגילה", כנ"ל בהערות.

3. עיין בדברי רש"י בתחילת ספר שמואל א.

4. פשוטו של מקרא — לפי דברי רש"י בספר שמואל — אינו מתיחס לא לזכר ולא לנקבה, אלא כוונת הכתוב הוא: אחר שנעשית פעולת האכילה [כאילו שהיה כתוב "אכול"], ואחרי שנעשית פעולת השתיה.

ואולם בתוספות כאן נראה, שפשוטו של "אכלה" הוא אחרי "האוכל שלה" וכאילו היה כתוב במפיק ה"א, ולא כרש"י [וראה מה שכתב כאן בעל השיטה מקובצת], ו"שתה" היינו אחר השתיה, וכרש"י.

וביארו התוספות את מקור הדרשה מ"שתה", ואף שלשון זה אין משמעו לשון זכר, בשני אופנים [ויש לעיין בביאורים אלו לדעת רש"י]:

האחד: שהיה לו לומר "אחרי שתותה", כמו שאמר "אחרי אכלה".

השני: שהיה לו לומר "אחרי אכול ואחרי שתה". ובהכרח שינה הכתוב לומר "אכלה",

ומשנינן: אשה הרגילה בשתיית יין שאני, כי מאחר שאינו חידוש אצלה, רגילה היא בו, ואינו מזיח את לבה. (9)

דאמר רב חיננא בר כהנא, אמר שמואל:

אשה הרגילה בשתיית יין — נותנין לה כוס אחד. אשה שאינה רגילה בשתיית יין — נותנין לה שני כוסות. ומפרש לה ואזיל.

מאי קאמר שמואל, והרי איפכא מסתברא!?

אמר פירש אביי: הכי קאמר שמואל:

אם רגילה היא לשתות יין בפני בעלה שני כוסות, כשהיא שלא בפני בעלה, נותנין לה כוס אחד בלבד.

ואם אינה רגילה לשתות בפני בעלה שני כוסות יין, אלא כוס אחד בלבד, אז שלא בפני בעלה — אין נותנין לה כל עיקר. (10)

ואי בעית אימא ליישב את הקושיא מן הברייתא, דתניא "רגילה, נותנין לה": (11)

רגילה — נותנין לה יין ל"ציקי קדירה" [להטעים את התבשיל], ולא לשתות.

דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: (12) **מעשה**

באלמנה, שהיתה בלתו [אלמנת בנו] של נקדימון בן גוריון, שהיה עשיר מאד, שפסקו לה הכמים סאתים יין לציקי קדירה, מערב שבת לערב שבת. כלומר, לשבוע אחד, מפני שרגילה היתה ביין אצל בעלה.

אמרה להן לחכמים: יהי רצון שתתעשרו, וכך תפסקו לבנותיכם.

תנא כברייתא: שומרת יבם היתה בלתו של נקדימון בן גוריון, ופסקו לה מזונות משל יבם. ולכן לא ענו אחריה "אמן", שאשר ברכתם, כדי שלא יהיו בנותיהם שומרות יבם.

תנא: שתיית כוס אחד יין יפה היא לאשה.

שנים כוסות יין לאשה, ניוול הוא לה.

שלשה כוסות, מרגילות אותה לתאות תשמיש, עד שהיא תובעת תשמיש בפה.

ואילו כאשר שותה אשה ארבעה כוסות יין, אזי אפילו חמור, תובעת היא אותו בשוק, אפילו בפרהסיא, להבעל לו, ואינה מקפדת על בזיונה.

אמר רבא: לא שנו שאין היין יפה לאשה, אלא כשאין בעלה עמה. אבל בעלה עמה,

אחד; ואם היא אשה "שאינה רגילה נותנין לה שני כוסות", כלומר: ואם היא אינה רגילה שיתנו לה בבית בעלה שני כוסות, אז אין נותנין לה כל עיקר; וכן פירש רש"י במהדורא קמא, הובא בשיטה מקובצת.

11. ולא קאי על דברי שמואל, תוספות.

12. המעשה מתבאר על פי רש"י במהדורא קמא ובתרא; וכנראה שאף בנו של נקדימון היה

9. פירשו התוספות: כלומר, סתם "רגילה" אצל בעלה אין נותנין לה, ואולם יש "רגילה" שנותנין לה, וכפי שהגמרא מביאה משמואל שאם היתה רגילה בשתי כוסות נותנין לה כוס אחד. תוספות. והריטב"א בשם התוספות כתב בביאור תירוץ הגמרא, שאם רגילה היא תדיר נותנין לה יין, ואם היתה שותה רק לפעמים אין נותנין לה.

10. ביארו בתוספות את לשונו של שמואל: "רגילה" בשני כוסות — אז "נותנין לה כוס

— **אין**, אכן ידע אלקנה את חנה אשתו בתשמיש המטה.

אבל **מעיקרא**, בהיות אלקנה ואשתו אכסנאים בשילה — לא ידעה.

ומביאה הגמרא מעשה: (15)

חומה, **דביתהו דאביי** [חומה היתה אשתו של אביי, ונתאלמנה] —

אתאי לקמיה דרבא [באה לפני רבא] **ואמרה** ליה: **פסוק לי מזוני מנכסי היתומים!**

פסק לה רבא.

הוסיפה ואמרה לו: **פסוק לי אף חמרא** [יין]!

אמר לה רבא: ידענא ביה בנחמני [אביי (16)] **דלא הוה שתי חמרא** [יודע ומכיר אני באביי שלא היה שותה יין], וכיון שאינך רגילה ביין לא אפסוק לך יין.

אמרה ליה חומה לרבא, בעוד שהיא מרימה

לית לן בה, שאפילו אם תתבע תשמיש בפה, הרי בעלה עמה, וממנו תתבע. (13)

ותמהה הגמרא: **והא חנה**, למדנו ממנה שאין היין יפה לאשה, על אף **דבעלה אלקנה**, עמה **הואי** [שאלקנה בעלה היה יחד איתה].

הרי אף כשבעלה עמה, אין יין ראוי לאשה!?

ומשנינן: **אכסנאי**, שאינו מתגורר בביתו, אלא מתארח הוא במקום אחר, **שאני**. שאם תתאוה לתשמיש, לא תוכל לשמש עם בעלה.

דאמר רב הונא: מנין לאכסנאי, שאסור בתשמיש המטה? (14)

שנאמר אצל אלקנה וחנה: **"וישכימו בבקר, וישתחוו לפני ה' וישבו ויבאו אל ביתם הרמתה. וידע אלקנה את חנה אשתו, ויזכרה ה' "** —

הרי למדנו: רק **השתא**, כאשר שבו אל ביתם

עשיר, ולכן היתה בתו רגילה אצלו בהרבה יין.

13. כן פירש רש"י במהדורא קמא; וזה שלא כדברי מהרש"א שכתב שאף בפני בעלה אין מותר אלא שתי כוסות ולא שלוש שאז היא תובעת בפה שבניה הם "בני הצופה"; וראה בגמרא לקמן שאביי היה משקה לאשתו יין הרבה.

14. כן נראה לפרש לפי דברי רש"י במהדורא קמא, ש"אם בעלה עמה", הוא משום שתשמש עמו. ואולם לדברי התוספות ר"ד, שהטעם הוא משום שבעלה משמרה, אי אפשר לפרש כן.

ומדברי התוספות ר"ד נראה שלא היה גורס "דאמר" רב הונא, אלא "אמר" רב הונא. ולפי זה לא מתקשרים דברי רב הונא לתירוץ הגמרא ד"אכסנאי שאני", אלא אגב שאמרה הגמרא אכסנאי שאני [והטעם לא נתבאר], הביאה עוד הגמרא את הדין שאכסנאי אסור בתשמיש המטה.

15. המעשה מתבאר על פי רש"י במהדורא קמא ובתרא.

16. על שם שהיה יתום וגידלו רבה בר נחמני, נקרא "נחמני", רש"י במהדורא קמא.

את אמתה וזרועה:

נשבעת אני בחיי דמר, דהוי משקי ליה (17) יין
[שהיה בעלי משקני יין] בשופרזי כי האי
[בגביעים גדולים כאלו], כמו אמתי
וזרועי. (18)

בהדי דקא מחויא ליה איגלי דרעא [תוך כדי
שהיא מראה לרבא על אמתה וזרועה,
נתגלתה זרועה]. נפל נהורא בבי דינא [נפל
אור בבית המדרש], לפי שהיתה יפה עד
מאד.

קם רבא, על לביתה, תבעה לכת רב חסדא
[קם רבא מבית הדין, והלך לביתו ותבע את
אשתו — שהיתה בתו של רב חסדא —
לתשמיש], כיון שבא לידי הרהור, כשראה
יופיה.

אמרה שאלה ליה לרבא בת רב חסדא,
שהבינה את הסיבה לתביעתו של בעלה:

מאן הוי האידנא בבי דינא [מי היא זו
שהיתה עכשיו בבית הדין]?

אמר לה רבא לאשתו: חומה, דביתהו דאביי
[חומה אשתו של אביי], היא זו שהיתה
עכשיו בבית הדין!

נפקא אבתרה [יצאה אשתו של רבא אחר
חומה], מחתא לה בקולפי דשידא [והיכתה
אותה במנועול של ארגז], עד דאפקה לה
מכולי מחוזא [עד שהוציאתה לגמרי
מתחומי העיר מחוזא] עירו של רבא.

ואמרה לה אשת רבא: קמלת לך — עד
השתא — תלתא [כבר הרגת שלשה
בעלים], שנישאת להם ומתו. והאחרון היה
אביי. ואתת למיקטל אחרינא [ובאה את
עתה להרוג עוד אחרים]. באת להראות יפיך,
כדי שיקפוץ איש עליך לישא אותך לאשה,
וגם הוא ימות! (19)

ומביאה הגמרא מעשה נוסף:

דביתהו [אשתו] דרב יוסף, בריה דרבא,
שנתאלמנה, אתאי לקמיה דרב נחמיה בריה
דרב יוסף, ואמרה ליה: פסוק לי מזוני!

פסק לה רב נחמיה מזונות.

הוסיפה ואמרה לו: פסוק לי אף חמרא!

פסק לה יין כבקשתה.

אמר לה: ידענא בהו בכני מחוזא [מכיר אני

17. צריך לומר "לי".

18. א. כלומר: אף שאמת הוא מה שאמר רבא
שלא היה רגיל אביי בשתיית יין, מכל מקום
לאשתו היה נותן, אלא שרבא היה סבור מתחילה
שמסתמא אף לאשתו לא היה נותן.

ב. משמע שהיתה תובעת יין לשתות בגביעים
ולא לציקי קדירה, וזה הוא כתירוץ הגמרא לעיל
"רגילה שאני", ולא כתירוץ השני שאפילו
כשהיא רגילה אין נותנין לה אלא לציקי קדירה,

ומשמע שנותנין לה אפילו שלוש כוסות ויותר
כדעת רש"י במהדורא קמא שהובא בהערות
לעיל.

19. ביאר המהרש"א, שאם מתו שלש בעלים של
אשה אחת, הרי היא "קטלנית", ויש לחוש שמא
תהרוג את בעלה הרביעי. ובת רב חסדא היתה
חושדת בה שעשתה כן בכוונה כדי שישאנה
רבא מתוך יופיה.

וכוונתו לבאר בזה לשון הגמרא "ואתת

בבני מחוזא] עירו של רבא, דשתו חמרא [ששותים הם יין] ורגילה את בו.

ועוד מעשה:

דביתהו דרב יוסף בריה דרב מנשיא מדוויל [אלמנתו של רב יוסף, בנו של רב מנשיא מהעיר דוויל], אתאי לקמיה דרב יוסף.

אמרה ליה: פסוק לי מזוני!

פסק לה רב יוסף מזונות.

הוסיפה ואמרה לו: פסוק לי חמרא!

פסק לה רב יוסף יין.

הוסיפה ואמרה לו: פסוק לי שיראי [בגדי משי יפים]!

אמר לה: וכי שיראי למה לך?!

אמרה ליה: כיון שכך הייתי נוהגת בפני בעלי, איני רוצה להתבזות מכבודי הראשון לך, ולחברך ולחברורך [לא בפניך ולא בפני חבריך].⁽²⁰⁾

שנינו במשנה: ונותן לה מטה ומפיץ ומחצלת:

שואלת הגמרא: כיום, שיש עור שטוח על המטה, ויכולה לשכב עליו, אם כן מפיץ ומחצלת — למה לה⁽²¹⁾ דיהב לה [למה שיתן לה]. והרי העור טוב ורך משניהם?!

אמר רב פפא: משנתנו עוסקת באתרא במקום שאין עור שטוח על המיטה, אלא דנהיגי דמלו פוריא בחבלי [נוהגים באותו מקום בסריגת חבלים בין כרעי המטה], וצריכה היא למפץ או למחצלת לפרוס עליהם כיון דהחבלים מבגר לה [לשון בוגרת, דהיינו שמצערים אותה ומזקינים אותה].

תנו רבנן: אין נותנין לה כר וכסת, לבעל המשרה את אשתו על ידי שלישי!

משום רבי נתן אמרו: נותנין לה אף כר וכסת!

ותמהה הגמרא: היכי דמי באיזה אופן עוסקת ברייתא זו?

אי דאורחה [אם דרך בנות משפחת האשה בכר וכסת], מאי טעמא דתנא קמא הסובר שאין נותנים לה, והרי ודאי שאינה יורדת מרגילותה אצל בעלה?!

ואי דלאו אורחה [ואם הברייתא עוסקת באשה שאינה רגילה בהן], אם כן, מאי טעמא דרבי נתן הסובר שנותנים לה?!

ומשנינן: לא, צריכא: בכגון דאורחה דידיה בכר וכסת ולא אורחה דידה [אין דרך בנות משפחתה לישון על כרים וכסתות].

ואף שבשעה שהוא עמה חייב הוא להנהיגה כנוהגו, שהרי קיימא לן "עולה עמו", כמבואר לעיל סא א — מכל מקום,

חברך ובפני חברי חבריך, שהרי אמרה "לך ולחברך ולחברורך".

21. צריך לומר "למה לי".

למיקטל אחרינא", והיינו שאם ישאנה רבא יש לחוש שימות גם הוא כהקודמים לו.

20. כן פירש רש"י, וצריך להוסיף: בפניך ובפני

תנא קמא סבר, מצי אמר לה: **כי אזילנא**, שקולנא לחו. וכי אתינא מייתינא לחו בהדאי [יכול הבעל לטעון כאשר אני חוץ לביתי אקח עמי את הכר והכסת, וכאשר אשוב להיות עמך, אביאנו עמי].⁽²²⁾

ורבי נתן סבר: אף שעיקר טענתו אמת, מכל מקום אמרה ליה האשה לבעל:

חוששת אני שזימנין, דמיתרמי בין השמשות [פעמים שתשוב אלי בערב שבת בין השמשות] ולא מצית מייתי לחו [ולא תוכל להביא עמך את הכר והכסת, מפני איסור הוצאה]. וכשיחסר לך הכר, שקלת לחו לדידי [תקח את שלי, שאקנה לי מכספי], ומגנית לי על ארעא [ואותי תשכיב על האדמה].⁽²³⁾

שנינו במשנה: **ונותן לה כפה לראשה** וחגור למתניה ומנעלים ממועד למועד וכלים של חמשים זוז משנה לשנה:

אמר תמה ליה רב פפא לאביי:

וכי האי תנא דמשנתנו, שליה [מופשט]⁽¹⁾ סו-ב ערטלאי ורמי מסאני [מופשט הוא מבגדיו והולך ערום, ואילו מנעלים נועל הוא לרגליו]!?

אמר ליה אביי לרב פפא: תנא דמשנתנו במקום הרים קאי, עוסק הוא באשה שגרה במקום הרים, **דלא סניא בלא תלתא זוגי מסאני** [שאי אפשר לה בלא שלש זוגות נעלים בכל שנה]. אבל לבגדים חדשים אין היא נזקקת אלא משנה לשנה.

ואגב אורחיה [ודרך אגב] קא משמע לן התנא, דניתבינהו ניהלה במועד כי היכי דניהוי לה שמחה בגוייהו [שיחדש את מנעליה במועד כדי שתהיה לה שמחה בהם].⁽²⁾

שנינו במשנה: **וכלים של חמשים זוז משנה לשנה**:

אמר אביי: חמשים זוז ששנינו הם חמשים

22. נתבאר על פי דברי השיטה מקובצת בהבנת רש"י.

23. כן היא גירסת רש"י ופירושו; ואולם הריב"ם בתוספות אין גורס "ושקלית לחו לדידי, ומגנית לי על ארעא", ראה בתוספות, ובתוספות הרא"ש, וראה עוד אריכות בביאור הגמרא מראשונים אחרים בשיטה מקובצת.

1. "והפשיט את העולה" מתרגמינן "וישלח". רש"י.

כלומר: איך אפשר שצריך ליתן לה מנעלים חדשים בכל מועד ומועד, ואילו בגדים אינו נותן לה אלא משנה לשנה, והרי כשם שאדם נועל נעלים כך לובש הוא בגדים, ויחדש להם אותה

כל מועד כמו את המנעלים.

2. משמע מלשון הגמרא, שלא הוצרכנו לומר "אגב אורחיה" אלא לפי תירוץ הגמרא. והיינו, משום שבתחילה סברה הגמרא שכל סיבת חידוש הנעלים אינה אלא משום שמחת המועד [ולכן הקשתה הגמרא, אם נעלים הוא מחדש לה למה לא יחדש גם את בגדיה, שכן צריכה היא את זה כמו זה], ורק לפי תירוץ הגמרא שאין הוא חייב לחדש את נעליה כשם שאינו מחדש את בגדיה, ואת הנעלים הוא מחדש משום שנתבלו, אם כן בהכרח שכוונת המשנה היא, שאם ממילא מחדש הוא את מנעליה טוב יעשה שיחדשם במועד כדי לשמחה.